

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi yhdenvertaisuuslain 6 a §:n muuttamisesta

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi yhdenvertaisuuslain 6 a §:n muuttamisesta (HE 105/2024 vp): Asia on saapunut työelämä- ja tasa-arvovaliokuntaan mietinnön antamista varten. Asia on lisäksi lähetetty sivistysvaliokuntaan lausunnon antamista varten.

Lausunto

Asiasta on annettu seuraava lausunto:

- sivistysvaliokunta SiVL 10/2024 vp

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- neuvotteleva virkamies Jasmiina Jokinen, oikeusministeriö
- opetusneuvos Mervi Eskelinen, opetus- ja kulttuuriministeriö
- asiantuntija Elina Hakala, Ihmisoikeuskeskus
- yhdenvertaisuusvaltuutettu Kristina Stenman, yhdenvertaisuusvaltuutetun toimisto
- juristi Sonja Vahtera, Lapsiasiavaltuutetun toimisto
- opetusneuvos Heidi Sairanen, Opetushallitus
- erityisasiantuntija Nina Järviö, tasa-arvoasiain neuvottelukunta
- pääsihteeri Juhani Kortteinen, Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta
- kehittämisspäällikkö Jarkko Lahtinen, Suomen Kuntaliitto

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- sosiaali- ja terveysministeriö
- Uudenmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus
- Helsingin yliopisto, kasvatustieteellinen tiedekunta
- Tampereen yliopiston kasvatustieteiden ja kulttuurin tiedekunta
- Kansallinen koulutuksen arviointikeskus
- Helsingin kaupunki
- Porvoon kaupunki
- Tampereen kaupunki
- Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry
- STTK ry

Valiokunnan mietintö TyVM 10/2024 vp

- Akava ry
- Suomen Yrittäjät ry
- Kunta- ja hyvinvointialuetyöntajat KT
- Monimuotoiset perheet -verkosto
- Opetusalan Ammattijärjestö OAJ ry
- Seta ry
- Sivistysala ry
- Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry
- Suomen Romaniyhdistys ry
- Suomen Vanhempainliitto ry
- Vammaisfoorumi ry

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi yhdenvertaisuuslakia.

Esityksen mukaan varhaiskasvatuksen järjestäjien ja palveluntuottajien ei enää tarvitsisi laatia toimipaikkakohtaisia varhaiskasvatuksen toiminnallisia yhdenvertaisuussuunnitelmia.

Varhaiskasvatuksen järjestäjillä ja palveluntuottajilla olisi kuitenkin edelleen yleinen velvollisuus arvioida toimintansa vaikutuksia eri väestöryhmiin ja yhdenvertaisuuden toteutumista toiminnassaan sekä ryhtyä tarvittaviin toimenpiteisiin yhdenvertaisuuden toteutumisen edistämiseksi. Lisäksi varhaiskasvatuksen järjestäjien ja palveluntuottajien olisi laadittava suunnitelma tarvittavista toimenpiteistä yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Suunnitelma voitaisiin kuitenkin jatkossa tehdä yhteisesti koskemaan kaikkia varhaiskasvatuksen järjestäjän ja palveluntuottajan vastuulla olevia toimipaikkoja. Kunta vastaisi yhdenvertaisuussuunnitelman laatimisesta myös sen alueella toimivien perhepäivähoidon ja kunnallisen avoimen varhaiskasvatuksen toimijoiden osalta.

Esitys perustuu pääministeri Petteri Orpon hallituksen hallitusohjelman kirjaukseen, jonka mukaan kaikkien kuntien toimintaedellytyksiä vahvistetaan jatkamalla normien purkamista nykyisestä kuntien tehtäväkentästä.

Esitys liittyy valtion vuoden 2025 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.1.2025.

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Yleistä

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi yhdenvertaisuuslakia siten, että varhaiskasvatuksen järjestäjien ja palveluntuottajien velvoite laatia varhaiskasvatuksen toimipaikkakohtaisia yhdenvertaisuussuunnitelmia poistetaan. Esitys perustuu pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelman kirjaukseen, jonka mukaan kaikkien kuntien toimintaedellytyksiä vahvistetaan jatkamalla nor-

Valiokunnan mietintö TyVM 10/2024 vp

mien purkamista nykyisestä kuntien tehtäväkentästä. Esityksen mukaan se vähentää kuntien ja muiden varhaiskasvatuksen järjestäjien ja palveluntuottajien hallinnollisia tehtäviä ja merkitsee siten säästöjä näille toimijoille.

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta pitää ymmärrettävänä, että normeja pyritään purkamaan ja painopistettä siirtämään hallinnosta lasten parissa tehtävään käytännön työhön. Valiokunta puoltaa lakiehdotuksen hyväksymistä muuttamattomana jäljempänä esitettävin huomioin.

Velvollisuus edistää yhdenvertaisuutta

Yhdenvertaisuuslaissa säädetään kaikkien viranomaisten ja julkista tehtävää hoitavien velvollisuudesta edistää yhdenvertaisuutta. Esityksen mukaan kunnilla ja varhaiskasvatuksen yksityisillä palveluntuottajilla säilyy edelleen yleinen velvollisuus arvioida toimintansa vaikutuksia eri väestöryhmiin ja yhdenvertaisuuden toteutumista toiminnassaan sekä ryhtyä tarvittaviin toimenpiteisiin yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Lisäksi varhaiskasvatuksen järjestäjien ja palveluntuottajien on laadittava suunnitelma tarvittavista toimenpiteistä yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Esityksen mukaan suunnitelman voi kuitenkin jatkossa tehdä koskemaan yhteisesti kaikkia kyseisen järjestäjän tai palveluntuottajan toimipaikkoja. Perhepäivähoidon ja kunnallisen avoimen varhaiskasvatuksen toimijoiden yhdenvertaisuussuunnittelusta vastaa kuitenkin kunta osana kunnan varhaiskasvatuksen yhdenvertaisuussuunnittelua.

Kuten sivistysvaliokunta lausunnossaan (SiVL 10/2024 vp) toteaa, yhdenvertaisuuslain lisäksi varhaiskasvatuksen yhdenvertaisuuden edistämisen velvollisuuksista säädetään nimenomaisesti voimassa olevassa varhaiskasvatuslaissa (540/2018). Yhdenvertaisuuden turvaamisen vaatimukset sisältyvät myös varhaiskasvatuksen järjestäjiä velvoittaviin valtakunnallisiin varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Niiden arvoperusta muodostuu yhdenvertaisuudesta, tasa-arvosta, lapsen oikeuksista, lapsuuden itseisarvosta, kestävästä elämäntavan ja ihmisoikeuksien kunnioittamisesta ja ihmisarvon loukkaamattomuudesta ja moninaisuudesta, perheiden monimuotoisuudesta sekä terveellisestä ja kestävästä elämäntavasta.

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta korostaa, että velvollisuus edistää yhdenvertaisuutta varhaiskasvatuksessa ei poistu, vaikka velvollisuus laatia toimipaikkakohtainen yhdenvertaisuussuunnitelma poistuu. Valiokunta myös kannustaa kuntia ja muita varhaiskasvatuksen järjestäjiä laatimaan toimipaikkakohtaisia suunnitelmia silloin kun niiden arvioidaan paikallisesti olevan tarpeen. Valiokunta katsoo, että varhaiskasvatus on keskeisessä asemassa yhteiskunnan yhdenvertaisuuden rakentamisessa. Yhdenvertaisuuden edistäminen varhaiskasvatuksessa on perusteltua lasten hyvinvoinnin näkökulmasta.

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunnan asiantuntijakuulemisissa ja sen saamissa asiantuntijalausunnoissa on korostettu toimipaikkakohtaisen suunnitteluvälvoitteen hyötyjä yhdenvertaisuuden edistämisessä. Erityisesti lasten ja heidän huoltajiensa sekä henkilökunnan osallistaminen nähtiin tärkeänä etuna toimipaikkakohtaisessa suunnittelussa.

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta yhtyy sivistysvaliokunnan lausunnossaan (SiVL 10/2024 vp) esittämään näkemykseen, jonka mukaan yhdenvertaisuuden suunnitelmallista edistämistyötä on jatkossakin mahdollista toteuttaa siten, että se on luonteva osa varhaiskasvatuksen kunkin toimipaikan työyhteisön toimintaa sekä tukee sen johtamista ja henkilöstön osaamisen kehittämistä. Riittävällä vuoropuhelulla lasten ja huoltajien kanssa voidaan turvata heidän näkemystensä huo-

Valiokunnan mietintö TyVM 10/2024 vp

mioon ottaminen. Kuten sivistysvaliokunta on lausunnossaan todennut, myös varhaiskasvatuslaki sisältää velvoitteita osallistaa lapset ja heidän vanhempansa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin.

Lopuksi

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunnan asiantuntijakuulemisessa on esitetty näkemys, jonka mukaan esitys velvoittaisi laatimaan uudet kunta- tai palveluntuottajataso suunnitelmat. Valiokunnan oikeusministeriöltä saaman selvityksen mukaan kunta tai yksityinen palveluntuottaja voi halutesaan toteuttaa myös jatkossa varhaiskasvatuksen yhdenvertaisuussuunnittelovelvoitteensa laatimalla yhden yhteisen suunnitelman sijaan erilliset suunnitelmat kuhunkin toimipaikkaan. Siten esitys ei esimerkiksi tarkoita sitä, että niiden kuntien tai palveluntuottajien, joissa on jo laadittu kaikissa toimipaikoissa omat yhdenvertaisuussuunnitelmat, tulisi laatia näiden lisäksi kunta- tai palveluntuottajataso suunnitelma.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSEHDOTUS

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunnan päätösehdotus:

Eduskunta hyväksyy muuttamattomana hallituksen esitykseen HE 105/2024 vp sisältyvän lakiehdotuksen.

Helsingissä 23.10.2024

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Saara-Sofia Sirén kok
varapuheenjohtaja Lauri Lyly sd
jäsen Miko Bergbom ps
jäsen Fatim Diarra vihr
jäsen Jessi Jokelainen vas
jäsen Tuomas Kettunen kesk
jäsen Mikko Lundén ps
jäsen Anders Norrback r
jäsen Karoliina Partanen kok
jäsen Jorma Piisinen ps
jäsen Mikko Polvinen ps
jäsen Piritta Rantanen sd
jäsen Tere Sammallahti kok
jäsen Timo Suhonen sd
varajäsen Pia Sillanpää ps
varajäsen Juha Viitala sd

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Meri Pensamo

Valiokunnan mietintö TyVM 10/2024 vp
Vastalause / vihr, vas, sd

Vastalause

Perustelut

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi yhdenvertaisuuslain 6 a §:ää siten, että varhaiskasvatuksen järjestäjillä ja palveluntuottajilla ei enää ole velvoitetta laatia toimipaikkakohtaisia varhaiskasvatuksen yhdenvertaisuussuunnitelmia. Kyseinen velvollisuus on säädetty vuonna 2023 voimaan tulleella yhdenvertaisuuslain muutoksella, ja siihen sisältyvän siirtymäsäännöksen mukaan suunnitelmat tulee olla laadittuina viimeistään 1.6.2025.

Muutokset eivät edistä yhdenvertaisuutta

Hallituksen esittämällä muutoksilla yhdenvertaisuussuunnittelovelvoitteisiin olisi yhdenvertaisuuslain tavoitteiden saavuttamista heikentävä vaikutus. Ehdotetun lainmuutoksen myötä suunnittelovelvoitteet olisivat eriytyneet syrjintäperusteittain. Ehdotuksessa ei kuitenkaan ole esitetty hyväksyttäviä perusteita tällaiselle erottelulle.

Hallituksen esitys on selvästi yhdenvertaisuuslain tarkoituksen vastainen sekä ristiriidassa kansainvälisen normiston kanssa. Esitykseen sisältyy lapsiin kohdistuvia syrjiviä erotteluja ja eriytymistä sekä taannehtivia heikennyksiä, eikä niille ole esitetty hyväksyttäviä perusteita. Suunnittelovelvoitteen poistamisen myötä varhaiskasvatus ja päiväkodeissa järjestettävä esiopetus olisivat jälleen ainoita koulutusjärjestelmän osia, joissa toimipaikkakohtaisten yhdenvertaisuussuunnitelmien velvoitetta ei ole.

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen 2 artikla kieltää syrjinnän ja edellyttää sopimusvaltiolta aktiivisia toimia lasten suojaamiseksi kaikenlaiselta syrjinnältä. Nyt käsillä oleva esitys heikentää lasten suojaamista syrjinnältä.

Muun muassa näillä perusteilla esitykseen sisältyvää koulujen ja päiväkotien toteuttamassa esiopetuksessa tapahtuvaa yhdenvertaisuussuunnittelun eriytymistä ei voida pitää hyväksyttävänä. Ilman toimipaikkakohtaisen yhdenvertaisuussuunnitelman laatimista olisi vaikea jälkikäteen arvioida sitä, miten edistämismuutoksia on toteutettu ja millaisiin toimiin yhdenvertaisuuden edistämiseksi on ryhdytty.

Esitys ei huomioi lapsen etua

Esityksessä ei ole otettu huomioon lapsen etua. Lapsia koskevissa lainsäädäntömuutoksissa lähtökohtina tulisi olla lapsen oikeuksien sopimus ja muut kansainväliset velvoitteet sekä niiden mukainen kansallinen lapsistrategia, jonka mukaan Suomen tulee mm. edistää suunnitelmallista eri-arvoisuutta ja syrjintää ennaltaehkäisevää työtä. Lisäksi esitetyt muutokset lainsäädäntöön eivät ole linjassa YK:n lapsen oikeuksien komitean Suomelle antamien suositusten kanssa.

Esitetyt muutokset ovat myös valitettavia lasten osallistumisoikeuksien näkökulmasta. Toiminnallinen toimipaikkakohtainen yhdenvertaisuussuunnitelma on erinomainen paikka sekä ottaa lapset mukaan yhdenvertaisuustyöhön että toteuttaa ihmisoikeuskasvatusta.

Valiokunnan mietintö TyVM 10/2024 vp
Vastalause/ vihr, vas, sd

Lapsen oikeudet eivät saisi jäädä ainoastaan ylätason kirjauksiksi, vaan lainsäädännössä tulisi olla konkreettisia keinoja niiden tuomiseksi osaksi lasten arkea. Orpon hallitus on hallitusohjelmassaan sitoutunut edistämään lasten oikeuksien toteutumista yhteiskunnan kaikilla sektoreilla. Nyt Orpon hallitus toimii juuri päinvastoin.

Esitys ei tuo säästöjä

Normien purussa lähtökohtana pitäisi olla resurssien vapauttaminen varhaiskasvatuksen tavoitteiden saavuttamiseen, ei pelkästään julkisen rahoituksen vähentäminen. Yhdenvertaisuussuunnitelmavelvoitteen poisto jopa vaarantaa varhaiskasvatuksen tavoitteiden toteutumisen.

Tämän lisäksi esityksen mahdolliset säästöt ovat vähäiset. Velvoitteen poiston arvioidaan säästävän vuositasolla yhteensä noin 43 904 euroa kuntien peruspalvelujen valtionosuuksista vuodesta 2025 alkaen. Lisäksi yhdenvertaisuusvaltuutetun toimiston valvontakustannusten säästöksi arvioidaan noin 22 500 euroa vuodessa. Tämä on marginaalisen pieni summa valtion budjetissa.

Esitys ei myöskään tosiasiallisesti välttämättä vähennä työn määrää ja tuo siten tavoiteltuja säästöjä, mutta saattaa viedä tärkeän työkalun, jolla yhdenvertaisuutta varhaiskasvatuksessa edistetään. Esityksen perusteella jää kyseenalaiseksi, miten merkittävästä hallinnollisen taakan väheneemisestä tai kustannussäästöstä olisi lopulta kyse.

Yhdenvertaisuussuunnitelmien poistolla saattaa olla vaikutuksia mm. lasten ja nuorten osattomuuteen sekä syrjäytymiseen, mikä lisää kustannuksia pitkällä aikavälillä. Sen sijaan yhdenvertaisuutta edistämällä varmistetaan, että jokainen löytää oman paikkansa yhteiskunnassa ja lopulta tulee aktiiviseksi yhteiskunnan jäseneksi.

Jokainen lapsi on erilainen ja arvokas omana itsenään, mikä on varhaiskasvatuksessakin pystytävä huomiomaan, ja sille tulee turvata sekä resurssit että vahva lainsäädännön tuki.

Ehdotus

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että lakiehdotus hylätään.

Helsingissä 23.10.2024

Fatim Diarra vihr
Jessi Jokelainen vas
Lauri Lyly sd
Piritta Rantanen sd
Timo Suhonen sd